

Замислимося: чому наші два народи, які зустрічали так негативно ще в кінці 80-х років будь-яке посягання на їхні доходи (пригадаймо реакцію на маневр прем'єра СРСР В. Павлова з п'ятдесятикарбованцевими купюрами), — в роки 90-ті покірливо дозволили перетікати своїм заощадженням в чужі кишені!? — та тому, що видимість була така, що заощадження зникли з «волі долі», а не зі злого наміру. Адже вибухова гіперінфляція — це був саме намір; намір, закладений у шоковій терапії, і такий, що має за мету миттєве створення на порожньому місці класу тих багатих, які внаслідок штучно створеної нестабільності перенесуть капітали на Захід. Й операція ця мала в сховищах у реформаторів (західних і наших) навіть свою назву: «ліквідація навісу у вигляді заощаджень».

Прозріння настало тільки тоді, коли країна впритул підійшла до прірви, — проте і це — завдяки викриттю та розгрому керівництва МВФ (а з ними й ідей Вашингтонського консенсусу), здійсненим під впливом світової громадськості на Сході і на Заході. Наслідки були надто руйнівними, і тому навіть Комісія Конгресу США визнала, що «курс МВФ призвів до нищівного провалу і відкинув Росію та інші колишні республіки СРСР на задвірки світової спільноти»².

Світ, як бачимо, струсив із себе зловісний «навіс» у вигляді глобальних психологічних маніпуляцій МВФ. А ми вилазили з-під могильного каменя емвеефівських реформ, на жаль, — не зі своєї ініціативи і не внаслідок подолання впроваджених у нашу свідомість штампів, а внаслідок зовнішньої причини, яка залежить не від нас. І навіть тепер неясно, чи знайшли ми достатній імунітет проти психологічного маніпулювання та зомбування. Адже саме від цього залежить, яке нас чекає майбутнє.

Література

1. Пул М., Уорнер М. Управление человеческими ресурсами / Human Resource Management. — М.: Экономика, 1999.
2. Рогач О. І. Транснаціональні корпорації і економічне зростання країн, що розвиваються: Дис. д-ра екон. наук 08.05.03 / КДУ ім. Тараса Шевченка. — К., 1995.
3. World Investment Report, 2000. UNCTAD, N.Y. and Geneva, 2000. — P. XVI.

Надійшла до редакції: 12.01.2009

УДК 33С

Н. П. Москалюк, канд. екон. наук,
кафедра макроекономіки та державного управління
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ІНВЕСТУВАННЯ ДЕПРЕСИВНИХ РЕГІОНІВ

У статті проведено аналіз зарубіжного досвіду стимулювання інвестиційної діяльності, визначено компенсаційні механізми для інвесторів, що працювали у спеціальному режимі. Запропоновано застосування досвіду розвинутих з ринковою економікою країн для формування стимулюючих механізмів інвестування депресивних територій в Україні.

Ключові слова: компенсатори спеціальних режимів інвестування, інструменти інвестування країн — членів ЄС, депресивні регіони, промислові парки.

Постановка проблеми. Пошук різного роду компенсаційних механізмів для інвесторів, що працювали у спеціальному режимі та засобів мотивації інвесторів до роботи в економіках регіону потребує наукового дослідження не тільки вітчизня-

² Див: «Незалежна газета», від 22.05.2001 р.

них науковців. Розробка механізмів підвищення інвестиційної привабливості регіонів є актуальною проблемою для економік різних країн світу. Зокрема, визначення інструментів постійного залучення інвестиційних ресурсів у депресивні території та регіони привертає увагу урядів багатьох країн світу. Пошуки забезпечення розвитку як національної, так і регіональних економік постійно ведуть усі держави. Рівень субсидування інвестицій у промислово розвинених країнах у попередньому десятилітті становив 0,1 % ВВП. За даними ООН, більше 110 країн проводять активну політику залучення інвестицій, для чого застосовуються фіскальні та фінансові важелі. Але підходи є різними і вони залежать від багатьох факторів, включаючи рівень та стадію економічного розвитку, світову кон'юнктуру, набутий у попередні роки досвід, національну специфіку, ментальність населення і т. п.

У зв'язку з цим дослідження зарубіжного досвіду стимулювання інвестиційної діяльності набуває особливої актуальності для економіки України в умовах фінансової кризи.

Аналіз публікацій. Огляд основних проблем розроблення системи інструментів стимулювання інвестиційної діяльності в Україні та визначення оптимальних компенсаційних механізмів для інвесторів, які працювали у спеціальних режимах, свідчить про те, що пошук ефективних стимулів інвестування для депресивних територій у регіонах продовжується. Так, ряд вітчизняних науковців зробили свій внесок у досліджувану проблематику. Ці питання знайшли своє відображення в наукових працях В. М. Гейця, А. М. Поручника, С. Москвін, А. С. Музиченко, Л. Л. Лазебника, О. Кужель, С. Є. Борисова, О. Є. Кузьміна та ін.

Виклад основного матеріалу. Системний аналіз зарубіжного досвіду застосування механізмів стимулювання інвестиційного розвитку країн і депресивних регіонів свідчить про те, що територіальні диспропорції серед країн—членів ЄС є різними. Зокрема, у *Німеччині, Великобританії та Італії* від 30 до 50 % території мають значно гірші показники, ніж середні по країні. У цілому по ЄС регіони, що належать до депресивних і відсталих, займають більше половини території, тут проживає майже третина всього населення. Таким чином, для окремих держав Європи та ЄС у цілому регіональна політика є однією з найважливіших складових стратегії і тактики розвитку. У Євросоюзі регіональна політика фактично є наднаціональною та покликана оптимальним чином доповнювати і коригувати регіональну політику країн-учасниць. Близько третини всього бюджету ЄС становлять саме ресурси допомоги регіональному розвитку. Постійно зростає вага регіональної складової у політиці Євросоюзу. Про це свідчать питомі показники відповідних витрат у бюджеті ЄС, які підвищились за 12 років з 17,5 до 36,0 %, що в сумі становить близько 0,5 % сумарного ВВП країн ЄС. До основних форм стимулювання можна віднести: фінансову підтримку підприємців і регіональних влад у реалізації локальних проектів, спрямованих на інвестування і розвиток перспективних (у першу чергу — нових) галузей виробництва, забезпечення зайнятості, перекваліфікацію та працевлаштування населення і т. п. відповідно до затверджених ЄС цілей. Механізми національної регіональної політики окремих держав є більш складними.

Інвестування проблемних регіонів у *Великобританії* визначається урядом країни з боку приватних підприємців лише тоді, коли на цій території умови ведення бізнесу є пільговими, ефективність інвестицій — вища, ніж на інших територіях, уповноважені інституції здатні забезпечити належний рівень керованості соціально-економічними процесами, інфраструктурна забезпеченість відповідає стандартам. З огляду на це в адміністративно визначених районах було запроваджено особливі умови господарювання, що виявилось у скасуванні або значному зменшенні ставки ряду податків (зокрема на промислову та комерційну власність), введені режиму прискореної амортизації. Так, для застосування названих пільг між регіональною владою та центральним урядом укладалась десятилітня угода про податкові

пільги та відмову від локального контролю за розвитком. Практика довела, що пільговий режим у цілому здатний створити мотивацію для збереження внутрішнього інвестиційного потенціалу території та припливу інвестицій з інших регіонів країни.

У **США** допомога федерального уряду щодо розвитку ареалів депресії має форму субсидій, прямих інвестицій, податкових пільг, пільгових тарифів на комунальні послуги, дешевих кредитів приватним фірмам, які розгортають свою діяльність у промисловості, сфері послуг і торгівлі. Ефективним шляхом залучення інвестицій визнано також формування повноцінних інфраструктурних комплексів — промислових парків і технопарків, місця в яких надаються підприємцям в оренду на пільгових умовах. Крім того, приватним фірмам, що розпочали нове промислове будівництво або здійснюють розширення діючих підприємств, надається державний кредит на пільгових умовах з тривалим строком виплати.

У 80—90-х рр. у США була заснована програма розвитку підприємницьких зон. На їх території запроваджувались пільги, що знаходились у компетенції органів влади двох рівнів — місцевого та федерального, а саме: пряма фінансова та фінансова підтримка у формі зниження ставки чи повної відміни окремих податків, податкового кредиту, зменшення позикової ставки, зменшення або відміни деяких видів внутрішнього мита, надання цільових пільгових кредитів. Крім прямої підтримки практикувалось створення привабливого підприємницького середовища, що полягало у спеціальному плануванні території, створенні або модернізації виробничої та соціальної інфраструктури, мереж енерго- та водопостачання, систем промислової очистки, програми підготовки кадрів, реконструкції офісів, будівництві об'єктів соціально-культурного та спортивно-оздоровчого призначення, реалізації програм сприяння безпеці бізнесу, пом'якшенні або покращенні криміногенної ситуації. Програму розбудови підприємницьких зон, яка збіглася з програмою скорочення державних видатків на 64 %, у схематичному вигляді можна представити як механізм позбавлення регіонів цільових бюджетних дотацій з одночасним зменшенням податків (загальнодержавних, місцевих) і прямим фінансуванням додаткових адміністративних витрат.

З урахуванням набутого досвіду модель зон підприємництва в США поступово переросла у форму зон партнерства, в механізмі яких посилено соціальну складову, фінансову підтримку центрального уряду та координацію на державному рівні. Враховано недоліки попередніх програм, пов'язаних із спрямуванням коштів з державного бюджету на капіталомісткі неефективні проекти. Основний акцент зон робиться на участі місцевих общин, всебічній підтримці соціальних служб, встановленні стимулюючих податків.

У сучасних умовах в економіці США відроджується інтерес до теорії, згідно з якою саме цінність робочої сили, а не географічне розташування або розвиненість транспортної чи ринкової інфраструктури, є головним чинником залучення бізнесу на територію. Вважається, що для регіональної влади вигідніше сприяти створенню не одного великого за розмірами виробничого підприємства, що відразу ж забезпечить зайнятість тисячам людей, а кількох невеликих дослідницьких лабораторій, які працюють у галузі передових технологій, — оскільки саме вони в остаточному результаті створюють робочі місця, підвищують конкурентоспроможність і забезпечать стабільність розвитку території. Таким чином, посилюється інноваційний характер розвитку регіонів.

Ряд країн Європи з метою сприяння економічному та інноваційному розвитку пішли шляхом створення **індустріальних (промислових) парків**.

Угорський уряд розглядає промислові парки як один із засобів забезпечення територіального розвитку. Їх головна мета — сприяння економічному зростанню відсталих регіонів через залучення інвестицій (зокрема іноземних); створення умов для будівництва сучасних високотехнологічних підприємств, розвитку всіх видів

інновацій та НДР; сприяння зайнятості та введенню нових робочих місць. Ініціатива утворення промислових парків тут належала підприємцям і регіональним властям. Пільги та інші економічні стимули розвитку призначаються лише компаніям — користувачам промислових парків, якщо вони забезпечують розвиток зайнятості, реалізують інноваційні та екологічні проекти, відповідають визначеним галузевим пріоритетам. Такі пільги мають характер податкових знижок, податкового та інвестиційного кредиту і доповнюються грантами і коштами структурних фондів ЄС. При цьому промисловий парк, здобувши спеціальний статус, лише набуває право на одержання підтримки і преференцій, які в Угорщині надаються на засадах конкурсів.

У Чехії існує єдина для всіх галузей економіки система стимулювання інвестицій (внутрішніх і зовнішніх), що регламентується Законом «Про заохочення інвестицій». У цій країні передбачено зниження податків з прибутку, надання дотацій місцевим органам на технічне облаштування комунальних земельних ділянок, матеріальна підтримка створення нових робочих місць і рекваліфікації робочої сили. Загальними умовами отримання інвестиційних пільг юридичними та фізичними особами є: створення нового або розширення діючого підприємства; вкладення коштів у обробну промисловість; забезпечення виробничих потужностей верстатним парком, вартість якого становить не менше 40 % загальної вартості інвестиційного майна; розвиток прогресивного (за екологічними критеріями) виробництва; вкладення інвестиційних коштів для забезпечення інвестиційного майна не менш як на 8 млн дол. Також тут широко використовується практика промислових парків. У країні не застосовується практика надання окремих податкових пільг для суб'єктів господарювання саме в рамках промислових парків. Основним заохоченням для інвесторів є наявність відповідної інфраструктури, а також пільгові умови користування земельними ділянками, які можуть здаватись в оренду або продаватись. Форми підтримки: безповоротна дотація на певні обсяги витрат; дотації на відшкодування процентів за кредитами на інженерні комунікації, пов'язані зі спорудженням промислових зон; поворотна фінансова допомога за рахунок коштів державного бюджету; безкоштовне або пільгове надання державного майна з метою підтримки розвитку промислових зон. Суб'єкти, що отримують допомогу: населений пункт, їх спілка, регіон (область); девелоперська фірма; великий інвестор, який виявив намір отримати інвестиційні заохочення згідно з законом. Інфраструктура промислових зон, як правило, створюється органами місцевого самоврядування за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів.

Надходження іноземних інвестицій до *Словаччини*, незважаючи на приєднання країни до міжнародних угод про охорону та сприяння інвестиціям і прийняття відповідних законів з обмеження подвійного оподаткування, ще не відповідає потребам економіки країни. Іноземні інвестори зазвичай не зацікавлені використовувати для розміщення виробництва вже існуючі об'єкти промислових підприємств. Виняток становить механізм «Brownfield», при якому інвестор одержує у власність підприємство, після чого майже повністю змінює на ньому обладнання, напрямок виробництва, працівників. Більшість же потенційних інвесторів використовують форму «Greenfield», тобто самостійного облаштування вільних земельних ділянок. Тим більше, що Словацька держава досі нездатна надати інвестору підготовлену територію з належною інфраструктурою. Урядом прийнято рішення про формування промислових парків, що має забезпечити реалізацію головної мети — залучення фірм, які спеціалізуються в галузі «high-tech», а також інвесторів з високим потенціалом розвитку та експорту. За зразок взяті промпарки США, Франції, Ірландії, Тайваню. Поняття «промисловий парк» у Словаччині означає територію, яка має спільну концепцію та функціонує як окрема одиниця, причому розташовані всередині підприємства використовують спільну інфраструктуру. Набір послуг за-

лежить від типу промислового парку, його значення, кількості фірм-користувачів, вимог інвесторів.

Підтримка створення та розвитку промислових парків передбачає:

1) повернення витрат на купівлю або зміну власності, оренду земельних ділянок під промисловий парк;

2) компенсацію інвестицій у створення речового обтяження (фактично облаштування) земельних ділянок у розмірі до 70 % від витрат на названі цілі. Очікування щодо підвищення рівня надходжень до бюджету податків, зниження витрат, пов'язаних зі скороченням безробіття, притоку валютних коштів і реструктуризації економіки, які пов'язувались зі створенням промислових парків, поки що не виправдовуються.

Створення промислових парків в Україні покликане запроваджувати формування нових моделей залучення інвестицій у виробничу та іншу господарську діяльність, забезпечити диверсифікацію наявної структури виробництва регіону, розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури, підтримки економічного зростання територій. Залежно від ініціаторів заснування, значимості та масштабності виконуваних завдань нам слід створювати приватні, регіональні та державні промислові парки. Інвестування та управління промисловим парком має здійснювати керуюча компанія — юридична особа, утворена відповідно до законодавства України, яка володіє правом власності або є орендарем земельної ділянки, реалізує проект заснування і розвитку промислового парку. Її визначає ініціатор створення промислового парку.

До складу стимулів, які можуть надаватись керуючій компанії та суб'єктам промислового парку, доцільно включити:

1) спрощений порядок надання в оренду або продажу земельної ділянки для запровадження промислового парку;

2) звільнення від сплати земельного податку на період облаштування території промислового парку, але не більше, ніж на три роки, виключно за рішенням місцевих органів влади;

3) повна або часткова компенсація відсоткової ставки за залученими нею банківськими довгостроковими кредитами у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

4) надання пільг щодо сплати місцевих податків і зборів (крім податку на доходи фізичних осіб) виключно за рішенням місцевих органів влади;

5) надання інвестиційного податкового кредиту;

6) прискорена амортизація основних фондів 2-ї та 3-ї груп (крім автомобільного транспорту та запасних частин до них, меблів).

Контроль за цільовим використанням керуючою компанією та суб'єктами промислового парку пільг слід покласти на центральні та місцеві органи виконавчої влади, уповноважені приймати рішення про надання пільг. Зазначені органи раз на рік мають подавати на розгляд Кабінету Міністрів України звіти про обсяги надання, ефективність застосування пільг та цільове використання коштів. Координацію роботи з розбудови промислових парків слід покласти на Міністерство економіки України, яке має залучати інші центральні органи виконавчої влади (Міністерство промислової політики, Міністерство освіти і науки, Міністерство фінансів та Державне агентство з інвестицій та інновацій), а на місцевому рівні — на Раду Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації. Створення мережі регіональних і державних індустріальних парків в Україні має здійснюватись разом з регіональною, промисловою політикою держави та з урахуванням завдань розвитку міських агломерацій.

Розробкою механізму залучення інвестицій в економіку депресивних територій в Україні безпосередньо займається Міністерство економіки України.

Так, на виконання доручення Кабінету Міністрів України від 18.03.08 № 14256/2/1-08 щодо умов створення інвестиційних зон на депресивних територіях вугільних регіонів цим Міністерством було надано відповідні пропозиції стосовно створення таких зон за умови визначення депресивності території (лист до КМУ від 17.04.08 № 95-15/1887-04).

Як інструмент залучення інвестицій в економіку регіонів запропоновано застосування законопроекту **«Про індустріальні (промислові) парки»**.

Основними положеннями проекту Закону України **«Про індустріальні (промислові) парки»** передбачено:

— визначення правових засад створення та функціонування індустріальних (промислових) парків на території України, зокрема надання низки стимулюючих факторів для керуючої компанії промислового парку, що уклала договір про створення та діяльність промислового парку з ініціатором створення промислового парку;

— повна або часткова компенсація відсоткової ставки за залученими в національній валюті банківськими кредитами для виконання робіт з будівництва доріг і потужностей з водопостачання, водовідведення, каналізації та очищення води, з упровадження передових енерго- і ресурсозберігаючих технологій, переробки побутових і виробничих відходів на термін 5 років з початку реалізації програми (бізнес-плану);

— застосування додаткової норми прискореної амортизації нових основних фондів 3-ї групи у межах виконання програми (бізнес-плану) створення та діяльності промислового парку;

— повна або часткова компенсація витрат на розробку і сертифікацію всіх видів робіт, пов'язаних з обов'язковою сертифікацією продукції;

— відшкодування створення 1 (одного) робочого місця з розрахунку 50 % суми витрат керуючої компанії на створення такого робочого місця.

Фінансова підтримка за рахунок Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів надається у межах коштів, передбачених відповідними бюджетами.

Висновки

Проведений аналіз зарубіжного досвіду застосування механізмів підвищення інвестиційної привабливості регіонів дозволив зробити низку висновків:

1. Серед розвинутих країн — членів ЄС сьогодні також спостерігаються територіальні диспропорції. Тому регіональна політика в умовах сьогодення є наднаціональною та покликана оптимальним чином доповнювати і коригувати регіональну політику країн-учасниць;

2. Інвестування проблемних регіонів урядами країн Євросоюзу передбачає застосування пільгових режимів оподаткування;

3. Найбільш вживані фінансові інструменти інвестування здійснюються у формах: надання субсидій, податкових пільг, пільгових тарифів на комунальні послуги, дешевих кредитів для приватних підприємців, які здійснюють свою діяльність у депресивних регіонах, запровадження особливих умов господарювання;

4. Досвід США свідчить про розробку державних програм розвитку підприємницьких зон;

5. Стимулюванню надходження інвестицій в регіони слугує використання досвіду ряду європейських країн, таких як Чехія, Угорщина, Словаччина щодо формування повноцінних інфраструктурних комплексів — промислових парків та технопарків;

6. З метою залучення інвестицій в економіку депресивних територій в Україні запропоновано створення інвестиційних зон на умовах надання необхідних економічних стимулів для організації експортоорієнтованих виробництв;

7. Дієвим інструментом залучення інвестицій в економіку регіонів в Україні запропоновано прийняття Закону України «Про індустріальні (промислові) парки»;

8. У запропонованому законопроекті передбачено правові засади та компенсаторний механізм для інвесторів;

9. Визначено ряд стимулів, які можуть надаватись керуючій компанії та суб'єктам промислового парку. До них належать: пільги по місцевих податках, порядок надання в оренду земельної ділянки, механізми сплати земельного податку, компенсація відсоткової ставки за залученими довгостроковими банківськими кредитами, пільгове оподаткування, прискорена амортизація та ін.;

10. Прийняття Закону України «Про індустріальні (промислові) парки» сприятиме активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, створенню високотехнологічних виробництв, збільшенню обсягів та асортименту випуску продукції, підвищенню конкурентоспроможності економіки. За попередніми розрахунками (дані облдержадміністрацій, на територіях яких запроваджуються пілотні проекти створення промислових парків) започаткування промислових парків дозволить створити понад 27 тисяч нових робочих місць, реалізувати продукції на суму близько 2 млрд грн, отримати надходження до бюджетів і державних цільових фондів близько 540 млн грн.

Література

1. Матеріали Міністерства економіки України.
2. Проект Закону України «Про індустріальні (промислові) парки».

Надійшла до редакції: 29.01.2009